

О.В. Отрошко

ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ
ТЕОРІЇ

Навчальний посібник

Друге видання

ЗНАННЯ

О.В. Отрошко

ОСНОВИ
ЕКОНОМІЧНОЇ
ТЕОРІЇ

Навчальний посібник

2-ге видання, перероблене та доповнене

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України

Київ
"ЗНАННЯ"
2013

У Д К 330.101.541(075.8)
Б Б К 65.05я73
О-80

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України,
(лист № 14/18.2-2998 від 23 грудня 2005 р.)*

Рецензенти:

Ю.В. Ніколенко — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки Академії муніципального управління, академік АН ВШ України;

І.В. Кириленко — кандидат економічних наук, доцент, начальник кафедри військової економіки Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Н.М. Салатюк — кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії Національного університету харчових технологій

Отрошко О.В.

0-80 Основи економічної теорії : навч. посіб. /
О.В. Отрошко. — 2-ге вид., переробл. та доповн. —
К. : Знання, 2013. — 334 с.

ISBN 978-617-07-0122-0

У навчальному посібнику в лаконічній та доступній формі викладено основи економічної теорії. Теоретичний матеріал проілюстровано графіками, таблицями та числовими прикладами. З метою кращого засвоєння матеріалу посібника в кінці кожного розділу наводиться словник основних термінів та понять.

Для студентів, аспірантів, викладачів та всіх, хто цікавиться питаннями економічної теорії.

УДК 330.101.641(076.8)
ББК 65.05я73

© О.В. Отрошко, 2011
© О.В. Отрошко, зі змінами, 2013

ISBN 978-617-07-0122-0

ЗМІСТ

Передмова	9
Розділ 1. ВСТУП ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ	11
1.1. Необхідність господарювання	11
1.2. Обмеженість економічних ресурсів та безмежність потреб як фундаментальні засади господарювання	14
1.3. Поняття економічної ефективності	15
1.4. Таблиця і крива виробничих можливостей ...	17
1.5. Спеціалізація, обмін та проблема координації господарської діяльності	21
1.6. Предмет і метод економічної теорії	23
1.7. Економічна теорія та економічна політика ...	27
1.8. Економічний спосіб мислення	32
Розділ 2. ВІДНОСИНИ ВЛАСНОСТІ, ТИПИ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	37
2.1. Сутність відносин власності та їх роль в економічній системі	37
2.2. Типи економічних систем	42
2.3. Моделі ринкової економіки	45
Розділ 3. РИНКОВА СИСТЕМА ГОСПОДА- РЮВАННЯ: ІНСТИТУТИ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОСКОНАЛОСТІ	48
3.1. Інституційні засади ринкової системи господарювання	48
3.2. Ринкова система і проблема ефективного використання економічних ресурсів	53
3.3. Недосконалість ринкової системи	56

Розділ 4. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	61
4.1. Необхідність економічної діяльності держави	62
4.2. Правове забезпечення економіки як функція держави	64
4.3. Інші економічні функції держави	67
4.4. Види податків та принципи оподаткування	69
4.5. Доходи та витрати держави	72
4.6. Оцінка розмірів державного сектору економіки	74
4.7. Кругообіг доходів та витрат: модель за участю держави	76
4.8. Методи державного регулювання господарської діяльності	78
Розділ 5. РИНКОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ЦІН ТА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА	83
5.1. Попит та фактори, що його визначають	84
5.2. Пропозиція та фактори, що її визначають	90
5.3. Рівноважна ціна та рівноважна кількість продукту	93
5.4. Перелив ресурсів і формування міжгалузевої рівноваги	96
Розділ 6. РИНКОВИЙ МЕХАНІЗМ ЦІНОУТВОРЕННЯ І ЦІНОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ	102
6.1. Максимальні ціни та наслідки їх застосування	102
6.2. Мінімальні ціни та наслідки їх застосування	105
6.3. Регулювання цін шляхом проведення державою закупівельних і товарних інтервенцій	108
Розділ 7. ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА ТА ПРИБУТОК	112
7.1. Підприємництво як вид господарської діяльності, що здійснюється з метою одержання прибутку	113

7.2. Сукупні, постійні та змінні витрат виробництва.....	115
7.3. Функції сукупних витрат виробництва і виручки та поріг беззбитковості.....	118
Розділ 8. ВИДИ РИНКОВИХ СТРУКТУР: ВІД КОНКУРЕНЦІЇ ДО МОНОПОЛІЇ.....	122
8.1. Конкуренція та монополія.....	123
8.2. Проміжні ринкові структури: олігополія та монополістична конкуренція.....	127
8.3. Антимонопольна політика держави.....	130
Розділ 9. ЗОВНІШНІ ЕФЕКТИ, СУСПІЛЬНІ БЛАГА ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ.....	133
9.1. Зовнішні ефекти та методи їх державного регулювання.....	133
9.2. Необхідність організації державою виробництва суспільних благ.....	141
9.3. Проблеми визначення розмірів виробництва суспільних благ.....	144
Розділ 10. РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	148
10.1. Природні монополії та їх державне регулювання.....	148
10.2. Технічне регулювання.....	153
10.3. Структурно-галузева політика.....	157
Розділ 11. НЕРІВНІСТЬ, БІДНІСТЬ ТА ПОЛІТИКА ПЕРЕРОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ.....	160
11.1. Нерівність в <i>доходах</i> та способи її вимірювання.....	161
11.2. Бідність та економічна мобільність.....	164
11.3. Політика перерозподілу доходів.....	166
Розділ 12. ВИМІРЮВАННЯ ЗАГАЛЬНОГО ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА ТА ЗМІН У РІВНІ ЦІН.....	169
12.1. Поняття валового внутрішнього продукту ...	169
12.2. Методи розрахунку валового внутрішнього продукту.....	171

12.3. Недосконалості показника валового внутрішнього продукту	177
12.4. Інші макроекономічні показники	178
12.5. Вимірювання змін у рівні цін	179
Розділ 13. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНОВАЖНОГО РЕАЛЬНОГО ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА ТА РІВНОВАЖНОГО РІВНЯ ЦІН: МОДЕЛЬ СУКУПНОГО ПОПИТУ ТА СУКУПНОЇ ПРОПОЗИЦІЇ	182
13.1. Сукупний попит та фактори, що його визначають	183
13.2. Сукупна пропозиція та фактори, що її визначають	185
13.3. Взаємодія сукупного попиту та сукупної пропозиції: формування рівноважного реального обсягу виробництва та рівноважного рівня цін	187
Розділ 14. МАКРОЕКОНОМІЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ: ЕКОНОМІЧНІ ЦИКЛИ, БЕЗРОБІТТЯ ТА ІНФЛЯЦІЯ	192
14.1. Економічні цикли та їх фази	193
14.2. Безробіття та його форми	196
14.3. Інфляція: поняття, різновиди, наслідки	198
14.4. Крива Філіпса: вибір між інфляцією та безробіттям у короткостроковому періоді	204
Розділ 15. КЛАСИЧНА ТА КЕЙНСІАНСЬКА ТЕОРІЯ ЗАЙНЯТОСТІ	211
15.1. Класична теорія зайнятості та політика державного невтручання в економіку	212
15.2. Кейнсіанська критика класичної теорії зайнятості та необхідність державної політики стабілізації економіки	218
Розділ 16. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНОВАЖНОГО ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА: МОДЕЛЬ "СУКУПНІ ВИТРАТИ — РЕАЛЬНИЙ ОБСЯГ ВИРОБНИЦТВА"	223
16.1. Функція споживання	224

16.2. Функція планових інвестицій	227
16.3. Функція планових сукупних витрат	228
16.4. Кейнсіанська модель рівноважного обсягу виробництва	229
16.5. Зміни в планових сукупних витратах та мультиплікатор	232
Розділ 17. ДИСКРЕЦІЙНА СТАБІЛІЗАЦІЙНА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА	238
17.1. Поняття» інструменти та різновиди дискреційної стабілізаційної фіскальної політики	239
17.2. Вбудовані стабілізатори економіки	243
17.3. Фактори, що ускладнюють впровадження дискреційної стабілізаційної фіскальної політики	245
Розділ 18. ДИСКРЕЦІЙНА ГРОШОВО- КРЕДИТНА ПОЛІТИКА	250
18.1. Поняття грошей, їх функції та різновиди	250
18.2. Центральний банк і грошова маса	253
18.3. Поняття грошово-кредитної політики та її інструменти	255
18.4. Політика дешевих та дорогих грошей	258
18.5. Роль центрального банку як кредитора останньої надії	262
18.6. Переваги та слабкі місця політики дешевих та дорогих грошей	264
Розділ 19. АЛЬТЕРНАТИВНІ ПОГЛЯДИ НА ЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ: МОНЕТАРИЗМ, НОВА КЛАСИЧНА МАКРОЕКОНОМІКА ТА ТЕОРІЯ ЕКОНОМІКИ ПРОПОЗИЦІЇ	269
19.1. Монетаризм: дискреційна політика — помилкова стратегія стабілізації економіки	269
19.2. Нова класична макроекономіка і теорема неефективності політики	276

19.3. Теорія економіки пропозиції: обґрунтування фіскальної політики, орієнтованої на сукупну пропозицію.....	285
Розділ 20. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ.....	292
20.1. Сутність економічного зростання та фактори, що його визначають.....	293
20.2. Державна політика сприяння економічному зростанню.....	298
Розділ 21. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ.....	302
21.1. Принцип порівняльних переваг у міжнародній спеціалізації та необхідність вільної міжнародної торгівлі.....	303
21.2. Політика протекціонізму: поняття, інструменти та наслідки.....	306
21.3. Аргументи "за" та "проти" політики протекціонізму.....	308
Розділ 22. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ТА ВАЛЮТНІ КУРСИ.....	313
22.1. Поняття та загальна структура платіжного балансу.....	313
22.2. Сутність та різновиди валютних курсів.....	317
22.3. Міжнародні системи валютних курсів.....	324
Післямова. ЧОМУ ДЕРЖАВНЕ ВТРУЧАННЯ В ЕКОНОМШУ НЕРІДКО НЕ ПРИЗВОДИТЬ ДО ПОКРАЩАННЯ її ФУНКЦІОНУВАННЯ.....	328

-